

Nr 12

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående det studiesociala stödet.

Socialförsäkringsutskottet har i ett sammanhang behandlat följande sex motioner rörande det studiesociala stödet, nämligen

1) motionen 1971:62 av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.*, i vilken hemställts "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag i syfte att införa en komplettering av studiehjälpsreglementets inackorderingstillägg med ett hemresetillägg på i motionen anförda grunder";

2) motionen 1971:126 av herrar *Elmstedt* och *Larsson* i Staffanstorp, i vilken hemställts "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning i samband med pågående översyn av studiemedelssystemet

dels beträffande frågan om höjning av studiebidraget inom studiemedelsförordningen till 0,5 basbelopp per år enligt lagen om allmän försäkring och i anslutning därtill en motsvarande höjning av det s. k. förhöjda studiebidraget inom studiehjälpsreglementet,

dels beträffande frågan om värdebeständighet för alla förmåner inom studiehjälpsreglementet och i anslutning därtill höjning av dessa sistnämnda med hänsyn till sedan 1964 inträffad penningvärdeförsämring";

3) motionen 1971:341 av herr *Ernulf m. fl.*, i vilken hemställts "att riksdagen för sin del måtte besluta att studiebidrag i studiemedelsförordningen från den 1 juli 1971 skall utgå med ett belopp om 1 200 kronor per termin";

4) motionen 1971:345 av fru *Lundblad m. fl.*, i vilken hemställts "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om att framtida justeringar av studiebidragen till ungdomar i åldern 16—19 år främst bör ske genom uppräknings- och behovsprövade tillägg till det generella studiebidraget samt rese- och inackorderingstillägg och genom viss justering av inkomstgränserna i bidragsunderlaget vad beträffar låga inkomstlägen";

5) motionen 1971:702 av fröken *Andersson* i Stockholm *m. fl.*, i vilken hemställts "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt prövning och förslag till sådan ändring av studiemedelsförord-

ningen att principen om att varje människa oavsett kön och civilstånd betraktas som en självständig individ"; samt

6) motionen 1971:728 av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Rask*, i vilken hemställts "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om ändring av bestämmelserna för erhållande av studielån på så sätt att föräldrarnas inkomst och förmögenhet ej får den reducerande effekt som för närvarande gäller".

Huvuddragen av nuvarande studiesociala system

Till studerande vid gymnasier, fackskolor, yrkesskolor (fr. o. m. den 1 juli 1971 gymnasieskolor) och därmed jämförbara läroanstalter utgår s t u d i e h j ä l p enligt bestämmelserna i studiehjälpsreglementet (1964:402, ändrat senast 1970:1027, omtryckt 1970:267) i form av studiebidrag jämte tillägg eller förhöjt studiebidrag samt studielån. Tillämpningsbestämmelser till studiehjälpsreglementet finns i studiehjälpskungörelsen (1964:502, ändrad senast 1970:268). Förteckning över läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår finns i en kungörelse härom (1970:325). För elever i grundskolan och motsvarande skolformer utgår förmåner enligt förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag (ändrad senast 1970:270).

Studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet utgår för läsår, som skall anses omfatta nio månader, eller kurstid i princip fr. o. m. kvartalet efter det då den studerande fyllt 16 år.

Studiebidrag utgår med 100 kr. i månaden.

Härutöver kan *inkomstprövat tillägg* utgå med 25, 50 eller 75 kr. i månaden samt, om den studerande har syskon, ytterligare 25 kr. i månaden. Till grund för inkomstprövningen ligger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt. Med sådan inkomst jämsställs 1/5 av behållen förmögenhet, överstigande ett belopp som fr. o. m. den 1 juli 1971 höjs från 30 000 kr. till 50 000 kr. Är den studerande gift, skall makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Tilläggets storlek vid olika beskattningsbar inkomst framgår av följande uppställning.

Beskattningsbar inkomst, kr.	Tillägg/mån., kr.
— 8 000	75
8 100—12 000	50
12 100—20 000	25

Om den studerande är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta belopp och om synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp föreligger, kan *behovsprövat tillägg* utgå med högst 75 kr. i månaden.

Vid behovsprövningen — som görs av centrala studiehjäpsnämnden — utgår man från årsinkomsten vid ansökningstillfället (räknat före skatt och innefattande även icke skattepliktiga inkomster såsom sjukpenning, bostadstillägg, arbetslöshetsbidrag etc.). Hänsyn tas till antalet syskon. Bidragsformen riktar sig främst till ensamstående vårdnadshavares barn. De nu tillämpade inkomstgränserna innebär att i en fullständig familj med ett studerande barn och inga syskon under 16 år tillägg kan utgå vid årsinkomst om högst ca 14 000 kr.

Är den studerande i behov av inackordering, utgår *inackorderings-tillägg* med 125 kr. per månad. Till studerande, som ej har detta tillägg, utgår *resetillägg* för dagliga resor mellan hem och skola med 50, 70, 90 eller 110 kr. i månaden beroende på resavståndet. Tillägget utgår endast om färdvägen är minst 6 km.

De nu beskrivna förmånerna tillkommer endast studerande, som fyller högst 19 år det kalenderår då läsåret eller kursen börjar (yngre elev). Till övriga (äldre) studerande utgår i stället *förhöjt studiebidrag* om 175 kr. i månaden under i regel 9 månader.

Studielån kan efter behovsprövning utgå med högst 6 500 kr. per läsår. För yngre, ogift elev sker behovsprövningen med hänsyn till hans och hans föräldrars inkomst och förmögenhet. För gift elev beaktas makens inkomst och förmögenhet i stället för föräldrarnas. Om det föreligger synnerliga skäl, t. ex. om eleven har försörjningsplikt mot barn, kan högre lån beviljas, f. n. högst 10 400 kr. jämte tillägg för varje barn utöver ett.

De studerande vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller *studiemedel* enligt bestämmelserna i studiemedelsförordningen (1964:401, ändrad senast och omtryckt 1970:266). Tillämpningsföreskrifter till denna förordning finns i studiemedelskungörelsen (1964:592, ändrad senast 1969:182). Förteckning över studiemedelsberättigade läroanstalter och utbildningslinjer finns i kungörelsen härom (1970:326).

Studiemedel består av *studiebidrag* och *återbetalningspliktiga studiemedel*. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen (f. n. 9 660 kr.). Har den studerande vårdnaden om barn under 16 år, kan dessutom utgå *barntillägg* med 25 % av basbeloppet (f. n. 1 725 kr. per barn och år). Föreligger synnerliga skäl, kan extra studiemedel utgå. Av studiemedlen utgör normalt 1 750 kr. studiebidrag medan återstoden skall återbetalas med indexreglerade avgifter under i regel 20—25 år.

Studiemedlen är behovsprövade och reduceras med hänsyn till den studerandes och hans makes inkomst och förmögenhet över vissa fria bottenbelopp. För annan än nyinskriven studerande sker även en prövning med hänsyn till uppnådda studieresultat. Om inte särskilda skäl föreligger, utgår studiemedel under högst sexton terminer och längst t. o. m. den termin, då den studerande fyller 45 år.

Bestämmelser m. m. i anslutning till motionerna

I detta avsnitt lämnas i anslutning till motionerna ytterligare uppgifter om gällande bestämmelser m. m. Vidare redogörs för tidigare riksdagsbehandling av frågorna.

Hemresetillägg inom studiehjälpsystemet (motionen 1971:62)

Studiestödet före införandet av studiehjälpsreglementet byggde bl. a. på behovsprövade stipendier. Inackorderad elev, som erhållit stipendium, kunde även erhålla bidrag till resa mellan hemorten och skolorten. Bidraget varierade med skoltypen. Det högsta antalet hemresor, som ersattes, var sex per läsår.

Studiehjälpsutredningen föreslog, att inackorderingstillägget, som skulle utgå utan behovsprövning, skulle höjas till 100 kr. i månaden. Utredningens förslag innebar vidare att det särskilda resebidraget till inackorderade stipendiater skulle upphöra.

I prop. 1964:138 med förslag till det nuvarande studiesociala systemet anslöt sig föredragande departementschefen till utredningens förslag. Vid riksdagsbehandlingen framställdes motionsvägen krav på att bidraget till hemresor skulle bibehållas. Särskilda utskottet avstyrkte i utlåtande nr 1 motionsyrkandena och anförde därvid bl. a., att den nya studiehjälpen på det hela taget medförde förbättringar för elever vid alla slag av skolor och att gruppen inackorderade elever härvidlag inte utgjorde något undantag. Kamrarna stannade i olika beslut i denna fråga. Besluten kunde inte sammanjämkas.

Under de följande åren har riksdagen vid ett flertal tillfällen behandlat motioner med samma syfte som den nu förevarande. En redogörelse härför lämnas i 2LU 1969:38 (s. 14—15), vartill hänvisas.

I anledning av motioner i ämnet vid 1969 års riksdag uttalade *andra lagutskottet* bl. a. att befintliga resurser för förbättringar av det studiesociala stödet inom ungdomsutbildningen i första hand borde inriktas på familjer som har barn i gymnasiet eller därmed jämställda skolformer och som bor så långt från skolorten att barnen behöver inackorderas. Av förmånerna inom studiehjälpsreglementet borde enligt utskottets mening, då resurserna medgav det, i första hand inackorderingstillägget ökas, varvid även motionskravet om ett differentierat inackorderingstillägg till elever med långt avstånd mellan hem och skola borde övervägas. Utskottet ansåg detta krav vara särskilt angeläget sedan femdagarsveckan införts i skolan. — Riksdagen beslutade ge Kungl. Maj:t utskottets uppfattning till känna.

Vid *fjölårets riksdag* behandlades motioner med samma yrkande som i den nu förevarande. I sitt av riksdagen godkända *utlåtande 1970:50* anförde *andra lagutskottet*:

När det gäller inriktningen av framtida reformer inom studiehjälpen för ungdomsskolans del vill utskottet understryka vikten av att man på något sätt söker lösa frågan om resebidrag till inackorderade elever som tas upp i motionerna I: 1156 och II: 1353 samt motionerna I: 854 och II: 1030. Det är från många synpunkter angeläget att man stöder strävanden som går ut på att underlätta för inackorderade elever att besöka sina hem. Kungl. Maj:t bör utreda i vilka former ett ekonomiskt stöd till resor lämpligen bör utgå. Utskottet, som redan i fjol uttalade sig positivt om motioner med samma syfte som de förevarande, utgår ifrån att Kungl. Maj:t tar upp frågan i en nära framtid.

Kungl. Maj:t har sedermera genom beslut den 29 juni 1970 uppdragit åt centrala studiehjälpsnämnden (CSN) att utreda i vilka former ett ekonomiskt stöd till resor för inackorderade elever lämpligen bör utgå.

Principer för framtida förbättringar inom studiehjälpsystemet (motionen 1971:345)

Inledningsvis må här nämnas att såväl inackorderingstillägget som resetillägget höjdes genom beslut av fjolårets riksdag, inackorderingstillägget från 100 kr. till 125 kr. i månaden och resetillägget med 10 kr. per månad i varje avståndsklass. I årets statsverksproposition föreslås en ytterligare höjning av resetillägget med 10 kr. i månaden för varje avståndsklass.

CSN har i sina petita både för innevarande och nästa budgetår föreslagit höjningar av de inkomstprövade och behovsprövade tilläggen enligt studiehjälpsreglementet och en uppräknig av inkomstgränserna för erhållande av inkomstprövat tillägg med 2 000 kr. i varje inkomstklass. Ett återställande av nyssnämnda tillägg till realvärdet av dessa år 1964 kräver enligt nämnden en höjning av tilläggen med 33 %. Nämnden framhåller i anslutning härtill, att det skulle vara synnerligen olyckligt om den rekryteringsstimulerande effekten hos studiehjälpen tillåts minska till följd av dess realvärde inte bibehålls. Nämnden illustrerar vidare sin anslagsframställning med följande tabell, som utvisar antalet elever med inkomstprövat tillägg i procent av antalet yngre elever med studiebidrag.

	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Gymnasium	28,7	26,9	23,3	22,2
Fackskola	38,6	35,0	31,3	32,5
Yrkesskola	55,3	51,0	49,8	47,1

Enligt CSN:s kommentar visar tabellen, förutom att andelen elever med inkomstprövat tillägg minskar, att gymnasiet fortfarande rekryterar

sina elever företrädesvis från välsituerade hem medan låginkomsttagarnas barn främst går till kortare yrkesutbildning, som inte sällan leder till ett låglöneyrke.

I prop. 1970:77 med förslag till förbättrat studiestöd m. m. framhöll föredragande statsrådet, att det studiestöd som ges elever i familjer med svag ekonomi, elever som har lång resväg eller måste inackorderas på annan ort är speciellt betydelsefullt och att samhället måste sörja för att ingen av ekonomiska skäl avstår från viss utbildning. Statsrådet uttalade vidare.

Jag vill dock erinra om att även andra faktorer — t. ex. föräldrarnas utbildningsbakgrund — har stor inverkan på frågan om fortsatt utbildning. Den intellektuella stimulans som somliga barn får hemifrån underlättar på ett påtagligt sätt skolgången. Jag vill understryka vikten av att studiesociala och andra utbildningspolitiska insatser samordnas för att alla skall få likvärdiga förutsättningar till en reell valfrihet av utbildningsväg. Förskola och vuxenutbildning är här viktiga kompletterande instrument.

I årets statsverksproposition (bilaga 10, s. 404) förklarar föredragande statsrådet, att han inte är beredd att förorda de ändringar beträffande inkomstprövade och behovsprövade tillägg, som CSN föreslagit. Statsrådet hänvisar till sitt uttalande i prop. 1970:77 (s. 31) att han har för avsikt att återkomma till Kungl. Maj:t med anledning av de effekter som det omlagda skattesystemet får för studiehjälpen.

Ökade möjligheter till studielån enligt studiehjälpsreglementet (motionen 1971:728)

För studielångivningen gäller f. n. samma gränsdragning som inom studiehjälpsystemet i övrigt mellan äldre och yngre elever. Till den senare gruppen hänförs, som tidigare nämnts, elev som fyller högst 19 år det kalenderår då läsåret eller kursen börjar. Lånebeloppet, som för elever utan barn är maximerat till 6 500 kr. per läsår, bestäms i det enskilda fallet inom den i studiehjälpsreglementet givna ramen med beaktande av utbildningskostnaden och de medel som står den studerande till buds. Det ankommer på CSN att meddela närmare bestämmelser om långivningen. Nämnden fattar i normalfallen beslut efter vissa schabloner, som för innevarande läsår innebär följande.

Yngre elev, som ej har försörjningsplikt mot barn, får låna högst 4 000 kr. per år eller, om han är inackorderad, 4 900 kr. per år. Vid bestämmande av lånesumman i det enskilda fallet reduceras maximibeloppet med följande summor, nämligen *dels* belopp som erhålles i studiebidrag och inkomstprövat tillägg, *dels* den del av elevens förmögenhet

som överstiger 5 000 kr., *dels* 2/3 av elevens beräknade inkomst som överstiger 5 000 kr. under läsåret, *dels ock* 30 % av den del av föräldrarnas till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst som överstiger 6 000 kr. Viss hänsyn tas till om eleven har syskon. Föräldraförmögenhet överstigande 37 800 kr. beaktas genom att 2/5 av överskjutande beloppet läggs till föräldrarnas beskattningsbara inkomst.

För äldre och för gifta elever är låneramen i allmänhet 6 000 kr. per år. Reduktionen sker med 2/3 av elevens beräknade inkomst över 5 000 kr. och med 1/3 av makes beräknade inkomst över 17 600 kr. Har den studerande förmögenhet överstigande 37 800 kr. jämställes 2/5 av överskjutande belopp med inkomst. Samma sak gäller makes förmögenhet.

Lånebelopp som efter reduktion uppgår till mellan 500 och 900 kr. höjs till 1 000 kr. Belopp under 500 kr. utgår ej.

Föreligger särskilda skäl kan undantagsvis beviljas högre lånebelopp än det reducerade. Lån över 6 500 kr. kan dock utgå endast i nedanstående fall.

För elev med försörjningsplikt mot barn under 16 år sker reduceringen från en låneram, som bestäms med utgångspunkt i reglerna inom studiemedelssystemet. För läsåret 1970/71 är låneramen 10 400 kr. För varje barn utöver ett ökas denna ram med 1 575 kr.

Frågan om ökade möjligheter att erhålla studielån har sedan studiehjälpsreglementets tillkomst 1964 behandlats av riksdagen upprepade gånger och senast i fjol. Till 1968 års riksdag väcktes motioner som i likhet med de nu aktuella motionerna gick ut på att minska inverkan av föräldrarnas ekonomi vid beräkningen av lånebeloppet. Vidare ifrågasattes i en av motionerna en sänkning av åldersgränsen till 19 år för rätt till lånebeloppet 5 000 kr. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 2) avstyrkte andra lagutskottet motionerna och anförde därvid i huvudsak följande.

Enligt utskottets uppfattning är det en mindre god utväg att genom lån finansiera studier för yngre elever i gymnasier och därmed jämställda skolformer. Det är därför berättigat med en viss återhållsamhet vid låneprövningen. Med hänsyn härtill kan utskottet inte biträda de framlagda förslagen om generella lättnader i normerna för låneprövningen. Utskottet vidhåller sin tidigare ståndpunkt, att ökat studiestöd till yngre elever i princip bör ges på annat sätt än genom ökade lånemöjligheter.

1969 och 1970 års riksdagar avslog liknande motioner på hemställan av andra lagutskottet. I sitt utlåtande 1969:38 uttalade utskottet bl. a., att CSN:s tillämpning av lånereglerna enligt utskottets mening stod väl i överensstämmelse med de intentioner statsmakterna hade vid studiehjälpsreglementets antagande.

Även i fråga om studielån föreslår CSN höjda anslag i årets petita, dels för en ökning av maximibeloppet till 7 500 kr. och dels för justering av lånereglerna för yngre elever. I det sistnämnda hänseendet förklarar nämnden att den anser sina egna beräkningsgrunder böra ändras *dels*

genom en höjning av fribeloppet för föräldrainskomsten till 7 000 kr. och dels genom en sänkning av reduktionsprocenten från 30 till 20. Nämnden framhåller, att i avvaktan på att det blir möjligt att förstärka studiehjälpen genom höjning av bidragen måste lånemöjligheterna förbättras.

Föredragande statsrådet hänvisar i statsverkspropositionen (bilaga 10, s. 441) till att utgifterna för studielån enligt studiehjälpsreglementet stigit snabbt under senare år och förklarar sig räkna med att bidragsgrunderna tills vidare skall vara oförändrade.

Höjning och indexreglering av förmånerna enligt studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen (motionerna 1971:126 och 1971:341)

Vid införandet av det nuvarande studiesociala systemet diskuterades frågan om indexreglering av studiebidraget i studiemedelsförordningen. Föredragande departementschefen anförde i prop. 1964:138 följande.

Några remissinstanser har påtalat det förhållandet, att studiebidraget är det enda belopp på förmånssidan som inte indexreglerats. Jag anser det riktigast, att ett bidrag av denna karaktär i likhet med de olika bidragen och tilläggen inom studiehjälpen och de allmänna barnbidragen fastställs i kronor. Studiebidraget kan självfallet komma att höjas genom särskilt beslut av riksdagen.

Vid behandlingen av propositionen hade särskilda utskottet att ta ställning till motionsyrkanden att studiebidraget enligt studiemedelsförordningen och förmånerna enligt studiehjälpsreglementet skulle göras värdebeständiga. I sitt av riksdagen i denna del godkända utlåtande nr 1 avstyrkte utskottet motionerna och hänvisade till att en höjning av förmånerna fick bli beroende av riksdagens beslut i varje särskilt fall.

Frågan har ånyo behandlats under riksdagarna 1965—1970. Riksdagen har därvid godkänt utlåtanden av andra lagutskottet i ämnet. Utskottet har i utlåtandena anslutit sig till särskilda utskottets ståndpunkt.

Samma yrkande i fråga om uppräknig av de studiesociala förmånerna som nu framställs i motionen 1971:126 har riksdagen avslagit under de två senaste åren. Riksdagen har därvid hänvisat till det begränsade utrymmet för kostnadskrävande reformer på området och erinrat om statsmakternas tidigare ställningstaganden, innebärande att de resurser som de närmaste åren kan ställas till förfogande för studiesociala ändmål i betydande omfattning måste koncentreras på vuxenstudierande (se 2LU 1969:38 och 1970:50).

Behovsprövning av studiemedel för gift studerande (motionen 1971:702)

Som nämnts i det inledande avsnittet är studiemedlen behovsprövade, varvid hänsyn tages till den studerandes och, om han är gift, hans makes ekonomi. Däremot beaktas ej de ekonomiska förhållandena för den studerandes föräldrar.

Vid behovsprövningen är två faktorer av betydelse: inkomst och förmögenhet. Överstiger den studerandes inkomst för terminen 40 procent av basbeloppet minskas de maximala studiemedlen med två tredjedelar av det överskjutande beloppet. Överstiger studerandens förmögenhet sex gånger basbeloppet skall en femtedel av det överskjutande beloppet anses som inkomst. Är den studerande gift och sammanbor med maken kan studiemedlen reduceras även med hänsyn till makens inkomst. Överstiger makens inkomst för termin 140 procent av basbeloppet reduceras studiemedlen med en tredjedel av det överskjutande beloppet. Vid inkomstprövningen beaktas makes förmögenhet på samma sätt som den studerandes egen, dvs. i den mån förmögenheten överstiger sex gånger basbeloppet anses en femtedel av det överskjutande beloppet som inkomst för maken.

Med inkomst enligt studiemedelsförordningen förstås bruttointkomsten av förvärsarbete och kapital, kontanta bidrag från föräldrar och andra, stipendier, naturaförmåner i form av kost och logi. Studiemedel och allmänt barnbidrag betraktas ej som inkomst.

Den i motionerna behandlade inkomstprövningsregeln var föremål för skilda meningar redan vid införandet av det studiesociala systemet. Frågan om regelns berättigande har därefter återkommit i olika sammanhang. Här må hänvisas till redovisningen i 2LU 1968:14.

Vid 1968 års riksdag väcktes motioner med samma syfte som de som behandlas i detta betänkande. *Andra lagutskottet* yttrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 14.

Studiesociala utredningen, vars förslag ligger till grund för studiemedelsförordningen, hade den principiella inställningen att en studerandes rätt till studiemedel så långt möjligt skulle bedömas med hänsyn enbart till den studerandes egen ekonomi. I de fall en studerandes make hade mera betydande inkomster ansåg emellertid utredningen en i viss mån annan bedömning motiverad. Utredningen uppställde med hänsyn härtill de principer för reduktion av studiemedel som nu återfinns i studiemedelsförordningen.

Vid 1966 års riksdag väcktes motioner med samma syfte som de aktuella. *Andra lagutskottet* avstyrkte motionerna i sitt av riksdagen godkända utlåtande. Utskottet framhöll den förhållandevis generösa utformning som reglerna om hänsynstagande till makes ekonomi erhållit. Vidare hänvisade utskottet till att dessa regler kunde komma att övervägas i ett vidare sammanhang.

1968 års studiemedelsutredning skall pröva frågor inom det studie-

sociala systemet. En av de frågor utredningen skall behandla är behovsprövningen av studiemedel med hänsyn till makes inkomst. I direktiven erinras om att en liknande inkomstprövningsregel finns beträffande utbildningsbidrag. Utredningen skall undersöka hur nuvarande regler inom studiemedelsystemet verkar och om skäl finns att tillämpa i huvudsak likartade bedömningsgrunder i fråga om inkomstprövningen inom de båda systemen.

Motioner med samma syfte som den nu förevarande avslogs av *fjol-årets riksdag* med hänvisning till studiemedelsutredningens uppdrag och under uttalande, att resultatet av utredningens arbete borde avvaktas innan man tog ställning till problemen (2LU 1970:31).

Utskottet

I detta betänkande behandlar utskottet motioner, som tar upp skilda frågor på det studiesociala området.

De nuvarande studiesociala förmånerna utgår enligt två olika system, uppdelade med hänsyn till vilken skolform den studerande tillhör. Till elever vid gymnasier och därmed jämställda läroanstalter lämnas studie hjälp enligt studiehjälpsreglementet medan studerande inom de eftergymnasiala skolformerna erhåller studiemedel enligt studiemedelsförordningen.

Inom studiehjälpssystemet skiljer man mellan äldre och yngre elever, varvid till den senare gruppen räknas elev som fyller högst 19 år under det kalenderår då läsåret börjar. Studiehjälpen omfattar — förutom behovsprövat studielån om i regel högst 6 500 kr. per läsår — för yngre elever studiebidrag om 100 kr. i månaden jämte olika tillägg och för äldre elever förhöjt studiebidrag om 175 kr. per månad. De tillägg som kan utgå till yngre elev utgörs av dels inackorderingstillägg om 125 kr. i månaden eller resetillägg, varierande mellan 50 och 110 kr. per månad, dels ock inkomst- och behovsprövade tillägg. Sistnämnda båda tillägg bestäms med hänsyn till elevens och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst, och de är f. n. maximerade till vardera 75 kr. i månaden. Om den studerande har syskon under 16 år höjs det inkomstprövade tillägget med 25 kr. per månad.

Studiemedel beräknas per termin och utgår med maximalt 70 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen jämte tillägg för varje barn under 16 år med 12,5 % av basbeloppet. Av terminsbeloppet utgör 875 kr. en återbetalningsfri bidragsdel — studiebidrag — medan återstoden är återbetalningspliktig. Studiemedlen är behovsprövade med hänsyn till den studerandes och, om han är gift, hans makes inkomst och förmögenhet.

Enligt *motionen 1971:62* bör inackorderingstillägget enligt studiehjälpsreglementet kompletteras med ett hemresetillägg, särskilt med tanke på elever med lång resväg mellan hemmet och skolorten. Motionärerna hemställer om utredning av frågan.

Sedan riksdagen vid ett par tillfällen under senare år ställt sig positiv till motionskrav liknande det nu framförda, har Kungl. Maj:t genom beslut i juni förra året uppdragit åt centrala studiehjälpsnämnden att utreda i vilka former ett ekonomiskt stöd till resor för inackorderade elever lämpligen bör utgå. Enligt vad utskottet inhämtat kommer nämnden att redovisa sitt utredningsresultat senare i år.

Genom det pågående utredningsarbetet har syftet med förevarande motion redan blivit tillgodosett. Något initiativ från riksdagens sida är därför inte erforderligt och utskottet avstyrker följaktligen motionen.

I motionerna 1971:345 och 1971:728 förs fram skilda önskemål om andra förändringar inom studiehjälpsystemet.

Enligt *motionen 1971:345* bör de framtida förbättringarna av studiehjälpen inriktas särskilt på elever från låginkomstfamiljer och elever som har lång resväg eller måste inackorderas. Detta bör enligt motionärerna främst ske, förutom genom höjning av rese- och inackorderings- tillägg, genom uppräknig av de inkomst- och behovsprövade tilläggen och uppjustering av de nuvarande inkomstgränserna för erhållande av sådana tillägg. Motionärerna framhåller att den i fjol beslutade skatte- reformen, varigenom bl. a. kommunalskatteavdraget slopades, innebär att den beskattningsbara inkomsten blir högre för många inkomsttagare även om bruttoinkomsten inte ökar. Detta medför enligt motionärerna att ifrågavarande tillägg till elever i familjer med årsinkomster under 27 000—30 000 kr. kan bortfalla eller reduceras, vilket i sin tur kan bidra till en sned rekrytering till gymnasieskolan.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till de i motionen framförda synpunkterna, vilka f. ö. står i god överensstämmelse med statsmakternas tidigare ställningstaganden i fråga om resursanvändningen inom studiehjälpsens område. I detta sammanhang vill utskottet bl. a. erinra om före- dragande statsrådets uttalande i förra årets proposition om förbättringar av studiestödet, nämligen att det studiestöd som ges åt yngre elever i familjer med svag ekonomi, elever som har lång resväg eller måste inackorderas på skolorten är speciellt betydelsefullt. I linje med dessa ställningstaganden beslöt 1970 års riksdag om en höjning av såväl inackorderings- som resetilläggen, och i årets statsverksproposition föreslås en ytterligare uppräknig av resetilläggen.

Även enligt utskottets mening framstår det som angeläget, inte minst för att ungdomar från låginkomstfamiljer skall beredas ökade ekonomiska möjligheter att studera vid gymnasieskola, att förbättringar sker i fråga om de inkomst- och behovsprövade tilläggen. I anledning av för-

slag härom i höstas från centrala studiehjälsnämnden har föredragande statsrådet i statsverkspropositionen hänvisat till sin avsikt att senare återkomma till Kungl. Maj:t med anledning av det nya skattesystemets effekter på studiehjälpen. Frågan om höjning av inkomstgränserna för erhållande av inkomst- och behovsprövade tillägg bör enligt utskottets mening prövas med sikte på att förslag härom skall kunna föreläggas nästa års vårriksdag. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t i samband därmed tar upp frågan om uppräknig av dessa tillägg. Vad utskottet sålunda anfört bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Motionen 1971:728 syftar till vidgade möjligheter för yngre elever att erhålla studielån.

De nuvarande lånereglerna innebär att lånetaket för yngre, ogift elev utan försörjningsskyldighet mot barn utgör 4 000 kr. per läsår eller om han är inackorderad 4 900 kr. Detta lånebelopp reduceras med, förutom elevens studiebidrag och inkomstprövade tillägg samt viss del av hans inkomst och förmögenhet, 30 % av föräldrarnas beskattningsbara inkomst i vad den överstiger 6 000 kr. Till föräldrarnas inkomst läggs även 2/5 av deras förmögenhet över 37 800 kr. Motionärerna anser att de angivna reglerna beträffande föräldraekonomin verkar alltför reducerande på lånemöjligheterna och inte medger tillräcklig hänsyn till föräldrarnas faktiska möjligheter att hjälpa sina barn.

Motioner med samma syfte har under åren 1967—1970 avslagits av riksdagen med hänvisning bl. a. till att det beträffande yngre elever är berättigat med en viss återhållsamhet vid låneprövningen. Någon anledning för riksdagen att frånträda detta ställningstagande finns inte. Med hänsyn härtill och med beaktande av vad utskottet ovan anfört om andra förbättringar av studiestödet åt yngre elever avstyrker utskottet motionen.

Motionerna 1971:126 och 1971:341 innehåller förslag om uppräknig av de studiesociala förmånerna, som särskilt vad beträffar motionen 1971:126 är mycket långtgående och kostnadskrävande. I sistnämnda motion krävs en skyndsamt utredning i samband med pågående översyn av studiemedelssystemet om höjning av såväl studiebidraget inom studiemedelssystemet (1 750 kr. per år) som det förhöjda studiebidraget enligt studiehjälpsreglementet (i regel 1 575 kr. per år) till ett halvt basbelopp per år (f. n. 3 450 kr.). Motionärerna yrkar dessutom att utredningen skall omfatta frågan om värdebeständighet av alla förmåner inom studiehjälpsreglementet och i anslutning därtill uppräknig av dessa i förhållande till den penningvärdeförsämring som inträffat sedan år 1964. I motionen 1971:341 föreslås att studiebidraget enligt studiemedelsförordningen från den 1 juli 1971 skall utgå med 1 200 kr. per termin eller 2 400 kr. per år.

När det gäller yrkandet om indexreglering hänvisar utskottet till den

uppfattning som statsmakterna gav uttryck åt i samband med den studiesociala reformen år 1964 och som riksdagen därefter varje år anslutit sig till, nämligen att höjning av studiebidraget inom studiemedelsförordningen och de olika bidragen inom studiehjälpsreglementet liksom det allmänna barnbidraget bör bli beroende av särskilt beslut av riksdagen.

Enligt gjorda uppskattningar skulle ett genomförande av förslagen i motionen 1971:126 — med utgångspunkt i ett basbelopp om 6 900 kr. — leda till kostnadsökningar om knappt 360 milj. kr. medan ett bifall till motionen 1971:341 skulle medföra en anslagshöjning av i runt tal 75 milj. kr. Redan med tanke på det begränsade utrymmet för ytterligare reformer framstår motionsförslagen som föga realistiska. I sammanhanget vill utskottet dessutom erinra om statsmakternas tidigare ställningstaganden som innebär att de resurser som de närmaste åren kan ställas till förfogande för studiesociala ändamål i betydande omfattning måste koncentreras på de vuxenstuderande.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna.

I motionen 1971:702 slutligen begärs förslag i syfte att avskaffa inkomstprövningen inom studiemedelssystemet i förhållande till makes ekonomi.

Enligt nuvarande inkomstprövningsregler reduceras studiemedlen, om den studerande en termin har inkomst överstigande 40 % av basbeloppet, med 2/3 av överskjutande beloppet och om den studerandes make en termin har inkomst överstigande 140 % av basbeloppet med 1/3 av överskjutande beloppet. Har den studerande förmögenhet överstigande sex gånger basbeloppet jämföras 1/5 av överskjutande beloppet med inkomst. Motsvarande regel gäller för makes förmögenhet.

Motioner med liknande syfte avslogs av fjolårets riksdag på hemställan av andra lagutskottet. I sitt utlåtande hänvisade utskottet till att 1968 års studiemedelsutredning fått i uppdrag bl. a. att behandla reglerna om behovsprövning i förhållande till makes inkomst inom studiemedelssystemet och till att resultatet av detta utredningsarbete borde avvaktas innan man tog ställning till problemen. Enligt utskottets mening föreligger ingen anledning för riksdagen att i år inta annan ståndpunkt i frågan. Utskottet avstyrker följaktligen motionen.

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen i anledning av motionen 1971:345 i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till kännna vad utskottet anfört i fråga om förbättringar av de inkomst- och behovsprövade tilläggen inom studiehjälpsystemet;
- B. att motionen 1971:728 inte föranleder någon riksdagens åtgärd;
- C. att motionerna 1971:126 och 1971:341 inte föranleder någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna 1971:62 och 1971:702 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 mars 1971

På socialförsäkringsutskottets vägnar

ERIC CARLSSON

Närvarande: herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Lundberg (s), Jonsson i Mora (fp), Fredriksson (s), fröken Sandell (s), herrar Magnusson i Nennesholm (c), Karlsson i Ronneby (s), Mundebo (fp), fru Håvik (s), herr Björck i Nässjö (m), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Signell (s) och Olsson i Stockholm (vpk).

Reservationer

1) vid *utskottets hemställan under B.* av herrar Jonsson i Mora (fp), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande, som börjar på s. 12 med orden "Motioner med" och slutar med orden "utskottet motionen" bort ersättas med text av följande lydelse:

"Den ändring som motionärerna åsyftar ligger helt i linje med vad centrala studiehjälpnsnämnden föreslagit i sina petita både för innevarande och för nästa budgetår. Enligt nämnden bör således låncemöjligheterna för yngre elever förbättras dels genom en minskning av den ovannämnda reduktionsprocenten från 30 % till 20 % och dels genom en höjning av fribeloppet i fråga om föräldrainskomsten från 6 000 kr. till 7 000 kr. Dessa ändringar, som enligt nämnden skulle innebära synnerligen befogade förstärkningar av studiehjälpen åt elever med föräldrar i inkomstlägena 16 000—30 000 kr., beräknas medföra ett ökat anslagsbehov om 6 milj. kr.

Även enligt utskottets mening är det i hög grad angeläget att möjliggöra en liberalisering av de i vissa avseenden tämligen rigorösa tillämpningsbestämmelserna för låneprövningen. En mindre markant anknytning av behovsprövningen i förhållande till föräldraekonomin enligt de av centrala studiehjälpnsnämnden föreslagna riktlinjerna skulle medföra en påtaglig förbättring av studiehjälpen. Ändringarna kräver dessutom en förhållandevis blygsam ekonomisk insats från det allmännas sida och torde därför kunna genomföras jämsides med de övriga förbättringar inom studiehjälpssystemet, som utskottet förordat i det föregående.

Vad utskottet anfört bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom."

dels ock att utskottet under B. bort hemställa

- ”1) att riksdagen i anledning av motionen 1971:728 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anfört om vidgade möjligheter till studielån; samt
- 2) att motionen, i den mån den inte kan anses besvarad genom vad utskottet hemställt under 1), inte föranleder någon riksdagens åtgärd.”

2) vid *utskottets hemställan under C.* av herrar *Carlsson* i Vikmanshyttan (c), *Jonsson* i Mora (fp), *Magnusson* i Nennesholm (c), *Mundebo* (fp), *Björck* i Nässjö (m) och fröken *Pehrsson* (c), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande, som börjar på s. 12 med orden ”När det” och slutar med orden ”utskottet motionerna” bort ersättas med text av följande lydelse:

”Då riksdagen tidigare avslagit motioner med krav på utredning om indexreglering av studiesociala förmåner har detta skett med hänvisning till en principdeklaration från riksdagens sida i samband med beslutet 1964 om den studiesociala reformen. Riksdagen framhöll då att studiebidraget inom studiemedelsförordningen och de olika bidragen enligt studiehjälpsreglementet liksom det allmänna barnbidraget borde bli beroende av särskilt beslut av riksdagen. Detta ger emellertid utskottet anledning att erinra om ett annat vägledande uttalande i ämnet, som gjordes av statsrådet Edenman i 1964 års proposition angående studie-stödet. Enligt statsrådet borde således en primär uppgift vara att se till att återbetalningsskyldigheten inom studiemedelsystemet inte för någon blev oskäligt betungande och att man för att nå dithän borde bl. a. begränsa skuldsättningen genom att lämna de studerande en viss del av studiemedlen i form av bidrag. Detta uttalande, som f. ö. lämnades utan erinran av riksdagen, får enligt utskottet en särskild aktualitet med tanke på den penningvärdeförsämring, som inträffat sedan den studiesociala reformen genomfördes. Den återbetalningsfria delen av studiemedlen — studiebidraget — utgör med hänsyn till penningvärdets fall nu endast cirka 18 % av studiemedelsbeloppet mot 25 % i januari 1965. Konsekvensen härav är, såsom påpekas i motionerna, en betydande ökning av de studerandes skuldsättning.

Enligt utskottets mening kan man inte i längden acceptera en minskning av de studiesociala förmånernas relativa värde i förhållande till vad som gällde då förmånerna infördes år 1964. Detta med hänsyn bl. a. till de risker och personliga bekymmer som normalt är förbundna med en ökad skuldsättning. Mot denna bakgrund och i linje med det förut återgivna departementschefsuttalandet anser utskottet, att man på sikt måste eftersträva någon form av värdebeständighet beträffande de studiesociala förmåner som nu inte är indexreglerade. Frågan härom bör tas upp av 1968 års studiemedelsutredning. I det sammanhanget bör också övervägas en höjning av förmånernas belopp.

Vad utskottet sålunda anfört bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.”

dels ock att utskottet under C. bort hemställa

- ”1) att riksdagen i anledning av motionerna 1971:126 och 1971:341 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anfört i fråga om indexreglering m. m.; samt
- 2) att motionerna, i den mån de intè kan anses besvarade genom vad utskottet hemställt under 1), inte föranleder någon riksdagens åtgärd.”